УДК 81'33:811.521'42
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.49.28

КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНА ПАРАДИГМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯПОНІЇ: ПРАГМАТИКА ВВІЧЛИВОСТІ В ЕКРАННОМУ ДИСКУРСІ XXI СТОЛІТТЯ

COGNITIVE-DISCURSIVE PARADIGM OF JAPANESE INTERCULTURAL COMMUNICATION: POLITENESS PRAGMATICS IN 21ST-CENTURY SCREEN DISCOURSE

Комісаров К.Ю.,
orcid.org/0000-0002-2164-6244
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри японської мови і перекладу
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Оленич О.П.,
orcid.org/0009-0001-4556-9554
викладач кафедри японської мови і перекладу, аспірант кафедри германської філології
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

У статті досліджено когнітивно-дискурсивні трансформації міжкультурної та внутрішньокультурної комунікації Японії XXI століття крізь призму прагматики ввічливості в екранному дискурсі. Проаналізовано парадигмальний зсув у японській лінгвістиці від концепції етноцентричної винятковості (日本人論) та нормативно-етикетного розуміння ввічливості (敬語) до гнучких соціокогнітивних і критичних моделей взаємодії. Обґрунтовано методологічний потенціал телевізійного екранного дискурсу (японських художніх серіалів / дорам) як репрезентативного джерела аудіовізуальних даних, що інтегрують мовленнєві акти, ситуативну контекстуальність, просодію, невербальну поведінку та гнучку соціокультурну ієрархію комунікантів.

У межах теоретичного обґрунтування розкрито сутність концепцій «динамічної ввічливості», «спільного підґрунтя» та «гарантованого спільного підґрунтя нижнього рівня», «риторичного договору», а також когнітивну типологію сприйняття дійсності – орієнтацію на «прагматику поля» (場) та суб'єктивне розчинення в події (主格合体).

На емпіричному матеріалі 20-ти японських телевізійних серіалів 2001–2024 років продемонстровано практичні механізми функціонування мовних категорій. Висвітлено прагматичні функції гонорифічних форм як інструментів дистанціювання, завуальованої агресії та вираження суб'єктності, особливості функціонування невербальної прагматики, стратегій пом'якшення та ухиляння, а також процеси маніпулювання контекстом і рефлексії над усталеними соціокультурними фреймами.

Доведено, що сучасна японська мовленнєва культура демонструє високу прагматичну адаптивність, де доречність висловлювання визначається не пасивним дотриманням канону, а динамічним оцінюванням комунікативного статусу мовця та ситуаційного контексту.

Ключові слова: прагматика ввічливості, екранний дискурс, японська мовленнєва культура, когнітивно-дискурсивні трансформації, японські дорами, динамічна ввічливість, прагматика поля, гонорифічні форми, невербальна прагматика, соціокогнітивні моделі взаємодії.

The article investigates cognitive-discursive transformations of Japanese intercultural and intracultural communication in the 21st century through the prism of politeness pragmatics in screen discourse. The study analyzes a major paradigmatic shift in Japanese linguistics from the ethnocentric concept of national uniqueness (*Nihonjinron*) and normative etiquette-based understanding of politeness (*keigo*) towards flexible sociocognitive and critical interaction models. The methodological potential of television screen discourse (Japanese drama series) is substantiated as a representative source of audiovisual data that integrates speech acts, situational context, prosody, non-verbal behavior, and dynamic sociocultural hierarchy.

Within the theoretical framework, the paper elaborates on the concepts of "dynamic politeness", "Common Ground" and "guaranteed common ground floor", "rhetorical agreement", as well as the cognitive typology of reality perception focusing on "field pragmatics" (*ba*) and subjective integration into the situation (*shukaku gattai*).

Based on rich empirical material from 20 Japanese television series produced between 2001 and 2024, practical mechanisms of language categories are demonstrated. The article highlights the pragmatic functions of honorific forms as tools for distance creation, veiled aggression, and assertion of agency, along with non-verbal pragmatics, hedging strategies, avoidance, context manipulation, and critical reflection on established frames.

It is proven that contemporary Japanese speech culture demonstrates dynamic pragmatic adaptability, where utterance appropriateness is defined not by passive adherence to etiquette canons, but by continuous contextual evaluation of communicative statuses.

Key words: pragmatics of politeness, screen discourse, Japanese speech culture, cognitive-discursive transformations, Japanese TV dramas, dynamic politeness, field pragmatics, honorific forms, nonverbal pragmatics, sociocognitive interaction models.

Постановка проблеми. Осмислення міжкультурної комунікації в Японії переживає глибинну трансформацію, марковану відходом від традиційного етноцентричного підходу (日本人論) до гнучких когнітивних і критичних моделей. Сучасний вектор галузі обумовлений зростанням кількості іноземних працівників та реалізацією концепції багатокультурного співіснування (多文化共生), що зміщує науковий фокус із вивчення «зовнішнього світу» на розбудову внутрішньояпонської комунікації та ефективність взаємодії в умовах функціонування англійської як Lingua Franca (ELF).

У межах цього когнітивно-дискурсивного повороту відбулося суттєве переосмислення феномену ввічливості: від застиглого набору етикетних штампів та граматичних правил мовознавство перейшло до дослідження гнучких прагматичних стратегій, що конструюються безпосередньо у процесі комунікативної взаємодії. Оскільки екранний дискурс телевізійних серіалів XXI століття моделює живу міжкультурну та внутрішньокультурну взаємодію, він виступає репрезентативним джерелом для аналізу категорій ввічливості в сучасній японськомовній комунікації. На відміну від статичних текстів, аудіовізуальне джерело акумулює цілісну «картину світу», де мовленнєві акти інтегровані в ситуативну контекстуальність, часову темпоральність, просодію, невербальну поведінку та гнучку соціокультурну ієрархію комунікантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прикладні розвідки мовного та медійного дискурсу засвідчують прагматичне підґрунтя сучасних комунікативних процесів. Дослідження показують, що міжкультурна взаємодія супроводжується активним розширенням лексикону за рахунок іншомовних неологізмів [1] та послідовним уникненням дискримінаційних маркерів у публічному просторі [2]. Водночас аналіз комунікативно навантажених сфер і масмедійного дискурсу демонструє, як запозичені концепти поєднуються з питомими мовними моделями для досягнення необхідного впливу на аудиторію [3].

Теоретичний базис для розуміння цих процесів закладає еволюція моделей комунікативної компетенції [4; 5; 6]. Усі вони сходяться на виокремленні двох ключових блоків: прагматичного (ілокутивного / акціонального), що відповідає за функціональне вираження наміру, та соціолінгвістичного (соціокультурного), який визначає доречність використання мовних засобів залежно від соціального контексту та статусу співрозмовників. Водночас традиційним підходам бракує гнучкості у дешифруванні непрямих мовленнєвих актів та контекстуальних імплікатур [7]. Якщо класична нормативна ввічливість вимагає від мовця пасивного підпорядкування канону, то в реальному екранному та побутовому мовленні реалізується концепція «динамічної ввічливості» [8], де доречність висловлювання оцінюється відносно комунікативного статусу мовця та його ситуативної позиції.

Соціокогнітивний підхід [9] та розвідки Танаки Хіроакі [10] демонструють, що ситуації ввічливості спираються на формування спільного підґрунтя (*common ground*), яке охоплює як статичні фонові знання спільноти, так і динамічний складник, що будується учасниками безпосередньо у процесі інтеракції. Коли ж між учасниками виникають значні соціокультурні чи мовні розбіжності, діалог спирається на «гарантоване спільне підґрунтя нижнього рівня» (*guaranteed common ground floor*), яке залучає універсальні ресурси – просодію, міміку, жестикуляцію та базові соціальні концептуальні структури. У цьому контексті концепція «риторичного договору» [11] пояснює, чому комуніканти витрачають зусилля на узгодження прихованих смислів та дотримання «ввічливих реверансів», вбачаючи у цьому мовчазний взаємовигідний соціальний контракт.

Соціокогнітивні механізми виразно маніфестуються в аудіовізуальному матеріалі, перевагу якого над текстовими джерелами детально обґрунтували Сю Янь та Мацумура Йошіко [12]. Зокрема, в японській мовленнєвій традиції вживання ввічливих гонорифічних форм (です/ます) з боку соціально вищого мовця може функціонувати не як вираження поваги, а як інструмент прагматичного дистанціювання, що сигналізує про категоричність відмови. Так само й похвала нерідко подається у завуальованій формі через удавану критику, аби уникнути позиції зверхності.

Водночас фундаментальним чинником під час аналізу серіального дискурсу виступає когнітивна типологія сприйняття дійсності [13; 14]. Для японськомовного дискурсу характерна орієнтація на «прагматику поля» (場) та суб'єктивне сприйняття (主格合体), за якого мовець розчиняється в ситуації й описує її зсередини «тут і зараз». Це зумовлює високу предикативність мовлення, регулярне опущення суб'єктів та перевагу конструкцій буття. На противагу цьому, західний когнітивний тип спирається на об'єктивізоване сприйняття (主格対立), де мовець виходить за межі ситуації для її аналітичного огляду з третьої особи, що вимагає чіткої суб'єктно-об'єктної структури та конструкцій дії чи володіння.

Ігнорування цих когнітивних асиметрій призводить до міжкультурної «прагматичної сліпоти» та перекладацьких викривлень [15].

Постановка завдання. Метою статті є комплексний лінгвопрагматичний та соціокогнітивний аналіз трансформації моделей ввічливості в сучасній японськомовній комунікації на матеріалі японського екранного дискурсу XXI століття. Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: систематизувати теоретичні засади когнітивно-дискурсивного повороту в японському мовознавстві; з'ясувати прагматичний потенціал аудіовізуального дискурсу як джерела дослідження живого мовлення; на конкретних прикладах японських телевізійних серіалів розкрити механізми функціонування «динамічної ввічливості», прагматичного дистанціювання, невербальної прагматики та когнітивних фреймів.

Виклад основного матеріалу. Когнітивний поворот у японському мовознавстві переміщує фокус із опису зовнішніх культурних традицій на дослідження ментальних процесів обробки міжкультурних та внутрішньокультурних відмінностей. У межах цього підходу виокремлюються такі ключові механізми адаптації: 1) когнітивні схеми та фрейми, тобто дослідження того, як ментальні стереотипи та сценарії (scripts) формують сприйняття співрозмовника ще до початку діалогу; 2) деконструкція «японської тиші»: феномени 遠慮 (стриманість) та 空気を読む («читання повітря» / відчуття контексту) інтерпретуються як свідомі когнітивні стратегії зниження ризику та обробки контекстуальної інформації; 3) міжкультурна метакогніція: аналіз здатності індивіда усвідомлювати й коригувати власні мисленнєві паттерни під час контактів з іншими культурами, а також вивчення впливу граматичних структур (зокрема системи ввічливості 敬語) на сприйняття соціальної ієрархії.

Поєднання лінгвопрагматичного та соціокогнітивного аналізу виводить дослідження міжкультурної комунікації в Японії за межі опису етикетних норм, перетворюючи його на міждисциплінарну галузь. Екранний дискурс японських серіалів виступає оптимальним майданчиком для системної ілюстрації цих теоретичних положень.

Практичну ілюстрацію процесів міжкультурної взаємодії та реалізації концепції 多文化共生 представляє, зокрема, серіал «Японська, яку не знають японці» (日本人の知らない日本語, 2010). Навчальний сюжет драми виступає наочним майданчиком для демонстрування міжкультурної «прагматичної сліпоти» неносіїв мови, які зіштовхуються з розривом між підручниковими нормами та живим мовленням. Іноземні студенти постійно демонструють труднощі сприйняття категорій ввічливості, опущення підметів та завуальованих імплікатур, що висвітлює необхідність подолання суто есенціалістського розуміння японської мови.

Якщо в навчальному контексті міжкультурні збої викликані відсутністю базового досвіду, то у внутрішньокультурному середовищі когнітивне навантаження виникає через надмірну вимогу до «читання контексту». У серіалі «Відпочинок Нагі» (凪のお暇, 2019) через психологічний стан головної героїні здійснюється деконструкція таких традиційних феноменів, як «читання повітря» та стриманість, про які ми вже згадували. Психоемоційне виснаження персонажа ілюструє зворотний бік високої контекстуальності суспільства, де необхідність постійно зчитувати невербальні сигнали та придушувати власну суб'єктність ради гармонії у групі перетворюється на виснажливий когнітивний процес.

Свідоме використання інструментів ввічливості для регулювання цієї внутрішньої напруги та соціокультурної дистанції яскраво простежується в серіалі «Втеча соромітна, але корисна» (逃げるは恥だが役に立つ, 2016). Герої, які укладають фіктивний шлюбний контракт, застосовують гонорифічні форми не задля демонстрування традиційної поваги, а як інструмент прагматичного дистанціювання. Це виступає наочною ілюстрацією концепції «динамічної ввічливості» [8] та «риторичного договору» [11], де формальний мовний код дозволяє комунікантам гнучко коригувати межі дозволеного в інтимно-побутовій сфері.

Водночас механізм прагматичного дистанціювання може набувати значно жорсткішого, ієрархічного забарвлення у корпоративному дискурсі. Серіал «Хандзава Наокі» (半沢直樹, 2013) демонструє, як граматично бездоганні формули найвищого рівня 敬語 вживаються не для вираження шанобливості, а як засіб завуальованої агресії, тиску та маніфестації владної асиметрії. У банківському середовищі формальна ввічливість перетворюється на ілокутивну зброю, за допомогою якої носії мови здійснюють прагматичне домінування, залишаючись у межах нормативного етикету.

На противагу корпоративному підкоренню канону, серіал «Доктор-Х» (ドクターXー外科医・大門未知子ー, 2012) ілюструє радикальний руйнівний вихід за межі нормативної ввічливості. Маркерна фраза головної лікарки «いたしません» («Я цього не робитиму»),

висловлена у формально ввічливій граматичній субкатегорії 謙譲語, демонструє повну відмову від традиційної когнітивної стратегії пом'якшення та уникнення прямого заперечення. Цей приклад показує, як сучасна суб'єктність може використовувати короткий ввічливий маркер для демонстративного зламу очікуваних соціокультурних сценаріїв.

Коли ж вербальний канал мовлення стає обмеженим або взагалі недоступним, процеси конструювання смислу переміщуються в площину невербальної прагматики, що проілюстровано в драмі «Тиша» (サイレント, 2022). Взаємодія з персонажем, який втратив слух, наочно демонструє функціонування «гарантованого спільного підґрунтя нижнього рівня» [9]. За відсутності словесних формул комунікація спирається на паузи (間), просодію, міміку, жестову мову та ритм, підтверджуючи тезу про те, що когнітивна обробка контакту виходить далеко за межі лексико-синтаксичного аналізу.

Фундаментальна асиметрія між різними когнітивними типами сприйняття дійсності виразно розкривається у юридичному дискурсі серіалу «Юридичний хай» (リーガル・ハイ, 2012). Зала суду стає майданчиком зіткнення традиційної японської «прагматики поля» (場) із західним об'єктивізованим типом мовлення. Головний герой-адвокат свідомо руйнує орієнтацію на ситуативний контекст та розчинення в групі, застосовуючи західну прямоту, розкриття прихованих імплікатур та чітку суб'єктно-об'єктну структуру, що наочно протиставляє моделі BE-language та HAVE-language [13].

На противагу судовому протистоянню, сутність «прагматики поля» та функціонування BE-language у дружньому колі розкриває серіал «Перезавантаження життя» (ブラッシュアップライフ, 2023). Побутовий дискурсивний простір кількох подруг демонструє тотальне опущення підметів та іменних груп, де висока предикативність мовлення дозволяє співрозмовницям розуміти одна одну з одного дієслова. Це ідеально ілюструє формування динамічного спільного підґрунтя (*common ground*), де мовці розчиняються в ситуації й сприймають її зсередини «тут і зараз» (主格合体).

Здатність до маніпулювання контекстом та використання непрямих мовленнєвих актів у професійній взаємодії розкривається в серіалі «Неприродна смерть» (アンナチュラル, 2018). У дискурсі працівників лабораторії судової медицини вираження незгоди або критичного судження відбувається через завуальовані формули, удавану згоду, спеціальні інтонаційні контури та просодичні паузи. Такий підхід ілюструє прагматику пом'якшення, коли наукова аргументація та професійне заперечення вбудовуються в безконфліктну японську модель комунікації.

Міжкультурний вимір прагматичної асиметрії виходить на передній план у серіалі «Я люблю тебе» (アイ ラブ ユー, 2024), що моделює японсько-корейську взаємодію. Пряма, екстравертна модель вираження наміру, властива корейському герою, викликає у японської співрозмовниці когнітивний дисонанс, оскільки її власна комунікативна матриця налаштована на пошук прихованих контекстів, непрямих натяків та «читання повітря». Це наочно ілюструє зіткнення двох різних когнітивних систем обробки міжкультурного дискурсу.

Глибинну деконструкцію таких внутрішньокультурних матриць та закріплених соціокультурних фреймів здійснює серіал «Не кажи "вбивство"» (ミステリと言う勿れ, 2022). Через розлогі монологи головного героя піддається рефлексії сам концепт «здорового глузду» (常識), розкриваючи, як за традиційними мовними формулами ховаються когнітивні упередження. Це є якраз вираженням метакогніції, коли мовець свідомо аналізує та піддає сумніву усталені мовленнєві шаблони суспільства.

Трансформація когнітивних фреймів у сучасній корпоративній культурі Японії простежується у серіалі «Я йду додому вчасно» (わたし、定時で帰ります。, 2019). Головна героїня демонструє конфлікт між нормативною ввічливістю та вираженням власної суб'єктності, руйнуючи традиційний ритуал обов'язкового перебування в офісі до виходу керівника. Вона будує свої відмови від понаднормової праці на основі бездоганно ввічливих, але прагматично непохитних конструкцій, що ілюструє народження нової моделі ділової комунікації.

Необхідність постійної когнітивної розшифровки прихованих смислів та маніпулятивних стратегій досягає апогею в серіалі «Гра брехунів» (ライアーゲーム, 2007). Учасники психологічних змагань змушені викривати завуальований обман, захований за поверхнево ввічливими, раціональними та правильними висловлюваннями. Це виступає яскравою ілюстрацією прагматичного аналізу контекстуальних імплікатур, де комуніканти витрачають значні когнітивні зусилля для розкодування справжніх інтенцій мовця.

На макрорівні маніпулювання мовними формулами висвітлюється у масмедійному дискурсі, представленому в серіалі «Ельпіс» (エルピス–

希望、あるいは災い–, 2022). Сюжет про журналістське розслідування оголює механізм використання самоцензурних ефемізмів, пасивних синтаксичних конструкцій та абстрактних узагальнень у новинних сюжетах. Такий медійний дискурс ілюструє свідоме викривлення «спільного підґрунтя» та використання мовного ухиляння для зняття відповідальності з владних інституцій.

Свідома відмова від формальних масмедійних чи інституційних штампів задля встановлення довіри показана у серіалі «Герой» (ヒーロー, 2001). Нетиповий прокурор навмисно ігнорує канцелярські мовленнєві ритуали та сухий статусний 敬語, переходячи на побутовий, розмовний регістр у спілкуванні зі свідками та підозрюваними. Такий перехід дозволяє йому швидко створити ситуативне «спільне підґрунтя» та зняти міжособистісні й соціокультурні бар'єри.

Глибинне занурення мовця у ситуативний контекст та перевага невербального каналу над логіко-аналітичним описом розкривається в серіалі «Перша любов» (First Love 初恋, 2022). Репрезентація спогадів та емоційного стану персонажів спирається на когнітивну модель суб'єктивного розчинення у події (про яку вже неодноразово згадувалося), де сенсорні деталі, тривалі паузи та зоровий контакт превалюють над впорядкованими логічними судженнями.

Когнітивна стратегія терпіння (我慢) та пов'язане з нею табу на «завдавання клопоту» (迷惑) детально моделюються в драмі «Жінка» (ウーマン, 2013). Складна життєва ситуація самотньої матері демонструє, як соціокультурні норми змушують мовця формулювати прохання про допомогу виключно через завуальовані натяки, припущення та непрямі мовленнєві акти, аби уникнути позиції тягаря для оточуючих та зберегти власну й чужу «особу».

Проте в умовах критичної часової дефіцитивності нормативні формули пом'якшення та терпіння поступаються місцем суто функціональній комунікації, що показано в серіалі «Код Синій» (コード・ブルー-ドクターヘリ緊急救命, 2008). Дискурс екстреної медичної допомоги демонструє свідоме згортання ввічливих гонорифічних формул на користь коротких імперативних конструкцій. Це виступає наочним прикладом того, як екстремальний ситуативний контекст трансформує соціолінгвістичні норми та знімає вимоги щодо дотримання етикетності.

Специфіка функціонування мовних кодів у вузькопрофесійних спільнотах розкривається у серіалі «Гранд Мезон Токіо» (グランメゾン東京, 2019). Комунікативний простір ресторанної кухні високого рівня показує гібридизацію запозиченої французької фахової термінології із жорсткою японською субординацією. Взаємодія спирається на невербальні професійні фрейми та чіткі ритуальні вигуки-підтвердження (相槌), ілюструючи поєднання іншомовного лексикону з питомими ієрархічними моделями.

Нарешті, гнучкість комунікативної компетенції та миттєве перемикання регістрів мовлення яскраво маніфестуються у серіалі «Поліція з передової» (ハコヅメ～たたかう！交番女子, 2021). Персонажі-поліцейські легко змінюють офіційне, «сухе» мовлення під час взаємодії з громадянами та керівництвом на довірчий, розмовний стиль у колі колег. Цей перехід ілюструє прагматичну адаптивність мовця, який постійно оцінює комунікативний статус співрозмовника та ситуаційний контекст.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що осмислення міжкультурної та внутрішньокультурної комунікації Японії остаточно вийшло за межі традиційного нормативно-етикетного підходу. Сучасна когнітивно-дискурсивна парадигма розглядає ввічливість не як статичний канон граматичних форм, а як гнучку, динамічну прагматичну стратегію, що конструюється безпосередньо у процесі повсякденної та професійної взаємодії. У цьому контексті аудіовізуальний дискурс японських телевізійних серіалів XXI століття виступає високорепрезентативним майданчиком для аналізу, оскільки він моделює мовленнєві акти у цілісній сукупності з просодією, паузною ритмікою, невербальними сигналами та ситуативною контекстуальністю.

Системний аналіз емпіричного корпусу дозволив виявити глибоку прагматичну рефункціоналізацію граматичного канону гонорифіків. У сучасному японськомовному дискурсі нормативні формули ввічливості нерідко втрачають первинну функцію вираження поваги. Вони перетворюються на засіб свідомого прагматичного дистанціювання в інтимно-побутовій сфері («Втеча соромітна, але корисна»), інструмент завуальованої агресії та владного тиску в корпоративній ієрархії («Хандзава Наокі») або ж слугують маркером для демонстративного зламу очікуваних соціокультурних сценаріїв і маніфестації власної суб'єктності («Доктор-Х», «Я йду додому вчасно»).

Водночас дослідження засвідчує складну когнітивну динаміку у зчитуванні ситуативного контексту. Висока контекстуальність японського суспільства висуває вимогу постійного «читання повітря»

та стриманості, що в умовах внутрішньокультурного мовлення перетворюється на виснажливий психоемоційний процес («Відпочинок Нагі»), а в ситуаціях із соціально незахищеними мовцями зумовлює складні завуальовані натяки через табу на «завдавання клопоту» («Жінка»). Разом із тим, у критичних умовах дефіциту часу етикетні формули повністю поступаються місцем функціональним імперативам («Код Синій»), а за відсутності вербального каналу комунікація ефективно переміщується на «гарантоване спільне підґрунтя нижнього рівня» за рахунок міміки та просодії («Тиша»).

Окрім цього, аналіз серіального дискурсу яскраво розкриває когнітивну типологію сприйняття дійсності, базовану на «прагматиці поля» та BE-language. У побутовому мовленні це маніфестується через тотальне опущення підметів та високу предикативність, де глибоке «спільне підґрунтя» дозволяє досягати порозуміння з одного слова («Перезавантаження життя»). Однак зіткнення цієї моделі із західною об'єктивізованою структурою HAVE-language («Юридичний хай»), корейською прямотою («Я люблю тебе») чи медійними самоцензурними маніпуляціями («Ельпіс») висвітлює когнітивні асиметрії та потребу в міжкультурній метакогніції – здатності піддавати критичній рефлексії традиційні мовні стереотипи («Не кажи "вбивство"»). Усі ці процеси супроводжуються гнучким перемиканням мовних регістрів і коду залежно від ситуації та статусу співрозмовника («HERO», «Hakozume», «Гранд Мезон Токіо»).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку полягають у проведенні зіставних експериментально-прагматичних досліджень сприйняття екранного дискурсу носіями та неносіями японської мови (зокрема в контексті розробки сучасних навчальних матеріалів із практичної прагматики), а також у глибшому вивченні трансформацій японськомовного ділового та медійного дискурсу під впливом цифровізації, мережевої комунікації та глобалізаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Комісаров К. Ю. Японська мова в епоху глобалізації: сучасний стан та перспективи. Global Society in Formation of New Security System and World Order : Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference (July 27–28, 2023). Dnipro, 2023. P. 200–203.

2. Комісаров К. Ю. Особливості репрезентації політичної коректності у сучасній японській мові. VII Конгрес сходознавців : збірник матеріалів (м. Київ, 27 листопада 2023 р.). Київ : ТНУ ім. В. І. Вернадського ; Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 128–132.

3. Bukriienko A., Komarnytska T., Komisarov K., Naumova Y., Vozniuk H. Linguistic features of Japanese advertising as a cultural phenomenon. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14, Special Issue XL. P. 121–127.

4. Bachman L. F. Fundamental Considerations in Language Testing. Oxford : Oxford University Press, 1990. 408 p.

5. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics. 1980. Vol. 1, No. 1. P. 1–47. DOI: 10.1093/applin/1.1.1.

6. Celce-Murcia M. Rethinking the role of communicative competence in language teaching. Intercultural Language Use and Language Learning / ed. by E. Usó-Juan, A. Martínez-Flor. Dordrecht : Springer, 2007. P. 41–57. DOI: 10.1007/978-1-4020-5639-0_3.

7. 坂本勝信，谷誠司．コミュニケーション言語能力論における語用論的能力と社会言語学的能力．常葉大学外国語学部紀要. 2017. 第34号. 61–76頁.

8. 宇佐美まゆみ．ポライトネス理論 ： 発話行為から談話へ．東京 ： 大修館書店, 2024. 298頁.

9. Kecskes I. Intercultural Pragmatics. Oxford : Oxford University Press, 2014. 288 p. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199915125.001.0001.

10. 田中廣明．［書評論文］ Rachel Giora, Michael Haugh (Eds.) Doing Pragmatics Interculturally: Cognitive, Philosophical, and Sociopragmatic Perspective. 語用論研究. 2018. 第20号. 144–154頁.

11. Sanders R. E. Cognitive Foundations of Calculated Speech: Controlling Communication Through Rhetorical Preferences. Albany : SUNY Press, 1987. 282 p.

12. 徐燕，松村瑞子．映像作品を利用した語用論的技能養成の方法開発に向けて ： 発話行為実現形の多様性及び文化的価値観に基づく発話行為の相違を中心に．言語科学. 2011. 第46号. 11–22頁. DOI: 10.15017/7148428.

13. 池上嘉彦．「する」の言語と「なる」の言語．認知言語学の世界 / 編：池上嘉彦．東京 ： くろしお出版, 2000. 15–38頁.

14. 山田昌史．日英語の「場」志向性の違いについて ： 日本のアニメのセリフとその英語翻訳を題材として．常葉大学大学院国際言語文化研究科研究紀要. 2023. 第4号. 25–36頁.

15. 大須賀直子． 語用論の視点から考える異文化コミュニケーションと翻訳. Meiji.net. 2025. Vol. 536. URL: https://www.meiji.net/international/vol536_osuka-naoko (дата звернення: 28.08.2026).

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

1. 日本人の知らない日本語 ： テレビドラマ. 日本 : YTV, 2010. URL: https://www.ytv.co.jp/nihongo/index.html (дата звернення: 28.08.2026).

2. 凪のお暇 ： テレビドラマ / 演出: 坪井敏雄, 山本剛義. 日本 : TBS, 2019. URL: https://www.tbs.co.jp/NAGI_NO_OITOMA/ (дата звернення: 28.08.2026).

3. 逃げるは恥だが役に立つ ： テレビドラマ / 演出: 金子文紀, 坪井敏雄. 日本 : TBS, 2016. URL: https://www.tbs.co.jp/NIGEHAJI_tbs/ (дата звернення: 28.08.2026).

4. 半沢直樹 ： テレビドラマ / 演出: 福澤克雄. 日本 : TBS, 2013. URL: https://www.tbs.co.jp/hanzawa_naoki/2013/ (дата звернення: 28.08.2026).

5. ドクターXー外科医・大門未知子ー ： テレビドラマ / 演出: 田村直己, 松田秀知. 日本 : TV Asahi, 2012. URL: https://www.tv-asahi.co.jp/doctor-x_01/ (дата звернення: 28.08.2026).

6. サイレント ： テレビドラマ / 演出: 風間太樹. 日本 : Fuji TV, 2022. URL: https://www.fujitv.co.jp/silent/ (дата звернення: 28.08.2026).

7. リーガル・ハイ : テレビドラマ / 演出: 石川淳一, 城宝秀則. 日本 : Fuji TV, 2012. URL: https://www.fujitv.co.jp/b_hp/legal-high/ (дата звернення: 28.08.2026).

8. ブラッシュアップライフ ： テレビドラマ / 演出: 水野格. 日本 : NTV, 2023. URL: https://www.ntv.co.jp/brushup-life/ (дата звернення: 28.08.2026).

9. アンナチュラル ： テレビドラマ / 演出: 塚原あゆ子. 日本 : TBS, 2018. URL: https://www.tbs.co.jp/unnatural2018/ (дата звернення: 28.08.2026).

10. Eye Love You : テレビドラマ / 演出: 岡本伸吾. 日本 : TBS, 2024. URL: https://www.tbs.co.jp/tbs-ch/item/d3274/ (дата звернення: 28.08.2026).

11. ミステリと言う勿れ ： テレビドラマ / 演出: 松山博昭. 日本 : Fuji TV, 2022. URL: https://www.fujitv.co.jp/mystery/ (дата звернення: 28.08.2026).

12. わたし、定時で帰ります。 ： テレビドラマ / 演出: 金子文紀. 日本 : TBS, 2019. URL: https://www.tbs.co.jp/watatei/ (дата звернення: 28.08.2026).

13. ライアーゲーム : テレビドラマ / 演出: 松山博昭. 日本 : Fuji TV, 2007. URL: https://www.fujitv.co.jp/b_hp/liargame/ (дата звернення: 28.08.2026).

14. エルピス–希望、あるいは災い–:テレビドラマ / 演出: 大根仁. 日本:Kansai TV, 2022. URL:https://www.ktv.jp/elpis/ (дата звернення: 28.08.2026).

15. HERO : テレビドラマ / 演出: 鈴木雅之. 日本 : Fuji TV, 2001. URL: https://www.fujitv.co.jp/b_hp/hero/ (дата звернення: 28.08.2026).

16. First Love 初恋 ： テレビドラマ / 演出: 寒竹ゆり. 日本 : Netflix, 2022. URL: https://www.netflix.com/title/81131719 (дата звернення: 28.08.2026).

17. Woman : テレビドラマ / 演出: 水田伸生. 日本 : NTV, 2013. URL: https://www.ntv.co.jp/english/pc/2013/07/woman.html (дата звернення: 28.08.2026).

18. コード・ブルー －ドクターヘリ緊急救命－ ： テレビドラマ / 演出: 西浦正記. 日本 : Fuji TV, 2008. URL: https://www.fujitv.co.jp/codeblue1st/ (дата звернення: 28.08.2026).

19. グランメゾン東京 ： テレビドラマ / 演出: 塚原あゆ子. 日本 : TBS, 2019. URL: https://www.tbs.co.jp/grandmaisontokyo/2019/ (дата звернення: 28.08.2026).

20. ハコヅメ～たたかう！交番女子～ ： テレビドラマ / 演出: 菅原伸太郎. 日本 : NTV, 2021. URL: https://www.ntv.co.jp/hakozume/ (дата звернення: 28.08.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 02.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.11.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2026